

PARAJD KÖZSÉG ÉS NÉPE

Néhány fejezet a szerző kiadásra kész falukutató művéből.

A TELEP KIALAKULÁSA

PARAJD nagyközség Udvarhely vármegye északi csücskében helyezkedik el, de már a nép lelkében csak az ősi elnevezés él; a parajdi úgy tartja, hogy Udvarhelyszéken lakik. Községünk az északi szélesség 46°33' és a keleti hosszúság 42°47' terület a Hargita és Görgényi havasok érintkezési pontja közelében. A falu közepe, Hauer szerint, 497 méter magasban van a tenger szintje felett. Fekvése viszonylag kedvező. Kiterjedt völgykatlanban foglal helyet, mit nyugaton a Bekecs, délnyugaton a Harom, délkeleten távolról a Firtos, a szélrőzsa többi irányaiban pedig a Hargita egy-egy nyulványa zár közre. Folyóvíze a Kisküküllő.

A FALU védelmi elven létesült, erre mutat a telep magvának elhelyezése. De kétségtelen, hogy további fejlődésében nagy szerepet játszott a bányá és sótisztás is, valamint később a felsősófalvi Mátyusok parajdi uradalma. Udvaruk a mai piactér és környéke volt, udvarházuk a régi faluháza¹⁾. Ez a kiterjedt udvar útjában volt a zavartalan településnek, de egyúttal ennek köszönhető, hogy olyan szép piactere van a községnek: mikor a falu megkerülte a Mátyus-belsőséget, még nem lehetett tudni annak jövőjét, a család leszegényedése után udvarukat a parajdi közbirtokosság szerezte meg és piacteret létesített rajta.

A parajdi elsődleges település magva a mai Bábirkó-utca közepe táján keresendő, Somkert alja irányában, ahol Parajd-pataka elhagyja Parajd-dűlőt. Innen terjeszkedett és húzódott el Kopaszoldal alatt. A zeg-zúgos, törtvonalakban haladó zsákutcák tisztán mutatják a kezdeti védelmi település helyét. Nincs nyugodt vonal, terjeszkedés, kinyújtózkodás. Ezen a részen nem ritka a kétszázados, zsüpfedeles, gerezdes metszésű csűr. A település a Küküllő felé haladt, neki a Mogyorónak. A vízellátásra két patakot nyitottak, melyek az akkori településen kívül egyesültek (ma a falu közepén) és nagy ívben kanyarodtak vissza a folyóba.

A falu ősi részein családnevek rejlenek a legtöbb utca nevében: Varga-utca, Ambrus-utca Mester utca, Nagy-fiak utcája. Bábirkóban ma is megtalálható a legrégebb parajdi családok egy-egy ága: Ambrus, Gagyi, Ilyés, Kénesi.

¹⁾ A református templom oldalbejárata fölött címerhely látható, hol bizonyosan a Mátyusok faragott kőcímere díszelgett. kik a templomot emelték Mátyus Zsigmond 1830-ban még külön családi székét csináltattott, ami az oldalbejáróban áll.

A település nemsokára átalugrott a Küküllőn és ott is terjeszkedni kezdett. Megkerülte a Mátyusok birtokát, melynek helyén a piactér és puszta kertek állanak. Ekkor még úgy látszott, hogy a mai Király-utca lesz a falu közepe. A kincstár ezért ide építtette az irodahelyiségeket, tisztviselői lakásokat s így a katolikus egyház is ide építtette, saját erejéből, a papi lakot és kántori lakást. Közben a falu váratlanul fejlődésnek indult és elterpeszkedett az utak mentén. A Gyergyó felé megépített megyei út a múlt század derekán új irányt szabott a településnek. A víz mellett felfelé tovább épült Zsögöd, mely ma egyháza felé egy kis faluval. A település aztán lefutott az állomás irányában és közben, siettében, számottevő területeket került ki. Beépítetlen maradt a Tanóroknak nevezett rész, mely ma díszlehetne a falunak. A még 65–70 évvel ezelőtt is szolgáló s akkor nyilván valamivel a falun kívül lévő határkapuk helye ma bent van a település közepe táján.

A telep kialakulásában semmi tervszerűség sem mutatkozik. Még ami dicséretes történet, az is önként adódott, senki nem irányította. Az is a véletlennek köszönhető, hogy a magyar cigányok telepe a Barompiac-utcában van, a sátorosoké pedig Bábirkó külső végében és nem az országutak mentén, mint más falvakban. Még most, a falurendezési elv más vonalon történő érvényesülése idején, sem élnek kikötésekkel szabad településük ellen.

A LAKOSSÁG FAJI MEGOSZLÁSA

PARAJD lakosságának faji megoszlásáról csak a legutóbbi évtizedekben lehet beszélni, mikor a színmagyar népi rétegre a telep jelentőségének növekedése során zsidók, a hatalom révén németajkuak, a Bach-korszakban pedig mások is nehezdedtek. A közigazgatás, de főleg a sőtisztviselés cseh hivatalnokai és német szakemberei éppen úgy tarkították a lakosságot, mint a később ideözönlő örmények. A zsidók késői beszérmazása következtében történhetett meg, hogy a falusi gondolkozáshoz közelebb álló örmények kereskedelmi és ipari üzemeikkel tekintélyes vagyona tettek szert. A zsidóság nem bírta velük a versenyt és így csak lassabb ütemben gazdagodott.

Az örmények három emberöltő óta vannak itt. Részint Háromszékből, részint Gyergyó országából, tehát tősgyökeres magyar vidékekről kerültek ide. Gondolkozásmódjuk teljesen beilleszkedett a falu közösségébe, csupán törekvésük volt elütő. Az első nemzedék, kereskedés és ipar mellett, tetemes birtokot vásárolt össze. Ők szerezték meg az összeomló közbirtokok roncsait. A második nemzedék, mely még a szerzés idején nőtt fel, görcsösen ragaszkodott a földhöz. Nem akart túlnőni a falusi élet határain. A harmadik, mely kényelemben nevelkedett és minden készen kapott, hamar elveszítette egyensúlyát. Mikor a talaj csúszni kezdett alóla, igyekezett minél előbb megszabadulni tőle. Egy részük kivészett, nevüket csak határrészek őrzik. Más részük a falusi

magyar értelmiségbe olvadt. Magyarnak vallják és vallották magukat. Az 1910-es magyar népszámlálásban, mely az egyén szabad bevallását veszi alapul, már nem szerepelnek. Számuk egyébként sem haladta meg a huszonötöt.

Az említett népszámlálás adatai szerint¹⁾ falunknak 2888 lakosa így oszlott meg:

magyar	2858 lélek (98.9%)
német	17 "
román ²⁾	8 "
egyéb nemzetiségű	5 "

Irni-olvasni tudott 1734 ember, tehát a cigányok és a még nem iskolaköteles gyermekek kivételével mindenki.

A világháború veszteségei és az utána következő nehéz idők kivándorlói láthatóan megapasztották a lakosság számát. A célzatosan készült 1919-es görög keleti sematizmus³⁾ már csak 2370 lélekről tud Parajdon és feltűnteti, hogy ebből 17 román, a többi — amint írja — magyar és zsidó. Az 1920-as román népszámlálást feldolgozó kiadványok egyike⁴⁾ elég részletesen foglalkozik Parajddal. Szerinte 2619 lakosa van, kik így oszlanak meg:

magyar	2526 (96.5%)
zsidó	69
román	22
német	1
egyéb nemzetiségű	1

Fényesen beigazolódik a tétel, hogy a felekezeti hovatartozást nem lehet a nemzeti jelleg meghatározására következetesen felhasználni. Az 1910-es magyar népszámlálás Parajdon 40 görög katolikust talált, de csak 8 románt. Ez tökéletesen meg is felel a valóságnak. A román hatalom alatt megtartott 1920-as népszámlálás is csak 22 románt tudott kimutatni, holott csendőrségét és tisztviselőit már beültette a hivatalokba. E különös ténynek ropant egyszerű a magyarázata. Az agyafurt cigányok, a földkeresség bármelyik pontjára kerülnek, mindig olyan vallást mondanak be, ami ott nincs, hogy ezáltal az egyházi terhek viselése alól kivonják magukat. A parajdi cigányok mind görög katolikusoknak mondották és tartották magukat egészen az utóbbi időkig⁵⁾.

¹⁾ Jakabffy Elemér: Erdély Statisztikája, Lugos, 1923.

²⁾ Alkalmi erdőmunkások és a sőtiszttség alkalmazottai, kiket itt ért a nagy számbavétel Azóta hazamentek, a háború után nem voltak itt. A németek hivatalnokok és szakemberek, az egyéb nemzetiségűek is mind tisztviselők voltak. A népi elemek között egyetlen idegen teleptett sincs.

³⁾ S. Moldovan-N. Toğan: Dicționarul localităților cu populațiune românească din Transilvania, Banatul, Crișana și Maranureș, Nagyszeben, 1919.

⁴⁾ Martinovici-Istrati: Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite, Kolozsvár, 1922.

⁵⁾ N. J. Dumitrașcu: Praid. Astra kiadvány, Nagyszeben 1936. 23. sz. A szerző beleesik abba a nagy hibába, hogy a cigányokban román elemet keres és akar kimutatni.

A mai helyzet sem tiszta. A hivatalos községi kimutatás 1937 január elsején 3020 lakost talál. Ebből:

székely és magyar (?)	2604 (86.2%)
román	150
zsidó	135
letelepedett cigány	105
szász és német (?)	26

összesen 3.020

Az 1937 őszén készült összeírás szerint 685 család élt Parajdon¹⁾, melyek közül:

magyar népi család	393 (57.3%)
magyar cigány-család	83 (?)
keresztény iparos-család	37
többségi tisztviselő-család	31
zsidó család	27
magyar értelmiségi család	17 (24.7%)
sátoros cigány-család	7

összesen 595

E számot 90 özvegy férfi és nő egészíti ki a falu minden társadalmi rétegéből kiket a hivatalos összeírás anyagi helyzetük és különélésük alapján kénytelen volt a családok (háztartások) közé sorolni.

A falu paraszttársadalmát kizárólag magyarok alkotják. Az úgynevezett középosztály elég furcsán oszlik meg: 31 román család, 27 zsidó és 54 magyarnyelvű család, de az utóbbi csoportban 22 még újdonsült magyar (örmény, lengyel, cseh, sváb, szász), kik természetes úton lettek ugyan magyar ajkuak, de a magyar világszemlélettől még távol állanak. Ilyen középosztálytól, mint osztálytól, a falu semmit sem várhat. Ez a középosztály nem érhetik oda, hogy gazdasági, szellemi vagy éppen erkölcsi irányítást adjon a falunak. Annyira egyének és annyira nem a falusi népközösséghez tartozók, hogy jóformán nem is figyelik, mi történik a faluban gazdasági érdekkörük határvonalán túl. Kényszerűségből élnek falun, a tehetetlenségi törvény alapján. Ahhoz, hogy felkerekedjenek, elhatározás, bátorság és szellemi összehozottság vagy nyomor kellene. Náluk egyik sincs meg. Benne élnek egy közösségben, de nem érzik, hogy oda tartoznak. Csak egyesek vannak, akik kivételt alkotnak, néppel érző, népi jövedőt akaró magyar értelmiségiek; faluról jött, falura jött magyarok, akik látják, hogy a magyar „úr”-nak ma csak egy célja, egy isteni küldetése van: minden erejével szolgálni a falut.

¹ Különélő agglégények és vénleányok nincsenek számítva.

BEOLVADÁS, BEOLVASZTÁS

KÉT NYELVTERÜLET között sohasem lehet élesen meghúzni azt a határvonalat, mely úgy válassza el őket egymástól, hogy azon innen egy se legyen, aki a tulsóhoz tartozik. A nemzettestek nem megjelölhető határvonal mentén érintkeznek egymással, hanem a természeti és történeti adottságok szerint keskenyebb vagy szélesebb sávon elmosódva. Ezen a csikon lesznek a kétnyelvű népek, akik gyakran sem ruházkozásban, sem szokásokban, sem névben, sőt még vallásban sem különböznek egymástól, csak csupán abban, hogy ki melyik nemzethez tartozónak vallja magát. Megtörténik, hogy a hajdan egyikhez tartozó család ma már inkább hasonlít a másikhoz, de még mindig az előbbihez tartozónak érzi és vallja magát. A természetes beolvadás feltűnést nem keltő módja ez. Itt már leszakadt egy nemzetség anélkül, hogy őmaga is tudna róla.

A természetes beolvadás tudatlan folyamat. A mezősi falvak bőven szolgálnak példával magyar nemzetségek kettéhasadására; rengeteg Szöcs, Bokor, Békés, Sütő, Cimeres és ezernyi más család vált kétnyelvűvé, felvéve ennek a sajátságos emberfajtnak minden rossz tulajdonságát. A teljes beolvadás innen már csak akkora lépés, melyre bármilyen társadalmi (házasság), gazdasági ok minden megrázkodtatás nélkül készítheti.

A beolvadás tehát természetes folyamat, a gyenge elhajlása az erős felé, melyet igazán csak jelentéktelen mértékben lehet befolyásolni olyan értelemben, hogy teljes kifejlődését beavatkozással gátolják vagy palástolják. Meg nem történté tenni egyetlen egy természetes úton beállt átvedlési jelenséget sem lehet.

Az érdekből és megfontoltan elkövetett hasonulás még nem beolvadás. Többnyire nem is halad túl a nyelvismereten. Ez pedig tömegüktől elszakadt egyedeknél vagy tömegestől szétszóródott fajtáknál annyira szükségszerű, mint a ruha váltogatása évszakok és alkalmak szerint. Szükségérzetből fakad, mely megkívánja tőle, hogy alkalmassá váljék az új közületben való élésre. Nyolcvan esztendeje, hogy az első zsidó megtelepedett Parajdon. Számuk azóta állandóan emelkedett. Aki csak valamivel is üzérkedett, mind meggazdagodott. Itt éltek a nép között. Szemük láttára zajlott és zajlik a magyar falusi élet. Érettük jött be hozzánk a hírhedt „vándorkultúra”. De nyolcvan esztendő nem volt elég arra, hogy a sok zsidóból legalább egy magyarrá legyen. Magyarosodtak, magyarul is beszéltek, a magyar életformát is kiélték, de ez náluk az életnek egy élvezési módja csupán, eszköz, mihez szerepe betöltése után nem érdemes ragaszkodni. Magyarosak, de nem magyarok. Egy sem lett magyar közülük, református igen, egy.

Népi viszonylatban sem egyik, sem másik esetről nem lehet szó nálunk. A múltban semmi körülmény nem tette kérdőssé; a magyar nép itt annyira egymaga élt, hogy erre semmi alkalom nem is nyílt volna. A helyzet az arányok és irányok módosulása óta sem változott. A falu népe nem kedvelheti azokat, kiket maga

fölött érez. A közéletet teljes tétlenséggel és távolmaradással szemléli, pusztán csak szemléli, de maga nem kér belőle.

Szinte érthetetlenül viselkednek azok a középosztálybeli fajtagadók, kik érdekhajzásból, haszonlesésből lettek a többségi nép, az uralkodó nemzet „fiai”. Volt eset reá, hogy soha többet egy szót sem szolt elhagyott anyanyelvén, még akkor sem, ha tolmácsra volt szükség, mikor a többségi nyelvet nem ismerő volt sorstársa állt vele szemben. Ők a legtöbb nemzetgyalázási per névtelen feljelentői, a legalkalmasabb, mert legkönyörtelenebb adóvégrehajtók. Ebben a dühöngő gyűlöletben, melyet elárult fajtajukkal szemben tanusítanak, van valami alantas dühroham; mert azok hűek maradtak, valami bosszú, de van jó adag behízeltési szándék a többségi nép kegyeibe. Erdemeket akarnak szerezni új gazdáik előtt, hogy azok bizzanak meg bennük. Ezt a bizalmat, természetesen, nem lehet árulással kivívni. A szerencsétlenek csak annyit érnek el, hogy megtagadott népközösségük átkozza, a többségi értelmes ember pedig utálattal fordul el tőlük.

CSELÉDVÁNDORLÁS

IME, EGY KÉRDÉS, melynek a népi életre gyakorolt kétségtelenül erős erkölcsi és anyagi kihatásai mellett nem lehet érzéketlenül elmenni. Alapítandó családok és születendő nemzedékek fogják jelezni, hogy milyen befolyással volt a város mindkét nembeli serdülő falusi fiatalságunkra. Az élet titkait nem ismerő süldőlánycsok és bajszatlan parasztgyerekek cseppennek be a városi kövezet szédítő forgatagába, hol vigyázó szem nem kíséri útjukat, csak maguknak felelősek. Ki nem alakult falusi szemléletük ezer dologgal bővül, otthon meg nem valósítható életkeretek kecsegtetik, csábítgatják. A tapasztalatlan falusi fiú, a jövő termékenységét jelentő parasztlány pedig ott imbolyog tanácstalanul, esetlenül és járja a „magas iskolát”.

A cselédkérdést már sokan és sokat vitatták. Hozzászólt a vallás, a társadalom, a közigazgatás, a jog és a tőke. A falu halgatott. Őt nem érdekli az elméleti megoldás, az elvi síkon mozgó harc. Hanem majd, ha valaki egyszer megnézi, hogy kik és hogyan mennek el szolgálni, mit művelnek városainkban, mikor és hogyan térnek haza, akkor a falu is szólni fog. Megmondja a maga véleményét.

A székely-magyar beszéd szolgát és szolgálót ismer s ezzel különbséget tesz a más szolgálatába állók neme között. A szolga nemcsak lérfít jelent, de jelzi, hogy külső cselédséghez tartozik. A szolgáló fedi a háztartásbeli alkalmazott fogalmát azzal a jelentésbeli árnyalattal, hogy fiatalra vonatkozik.

A legényke kizárólag családi okokból vagy a család gazdasági helyzetének nyomása alatt, szomoruan megy szolgálni. Mikor elmegy, tudja, hogy huzamosabb ideig marad távol. Feltett szándéka, hogy a napi megélhetés mellett valamit még félre is tesz jövőendő elindulásának megalapozására. Pénzecskejét leg-

több esetben hazaküldi, hogy apja egy-egy darab földet vegyen neki. Általában többet küld haza, mint a jó leány, mert igényei későbbre hatalmasodnak el rajta. Otthonról hozott ruháit viseli, sőt szolgálata ideje alatt is hasonlókat szerez magának. Őt nem dédelgeti senki, tehát nincs oka kedvesnek találni a városi társadalmat. Mindig szeme előtt áll, hogy ő csak idegen, ki pénzkérésre ment oda. A visszatérés mindig lelkében ég, ha csak az otthoni körülmények lehetetlenné nem teszik. A legény akkor is hazatér, ha semmit sem gyűjtött, ha beteg is; neki nincs reménye, hogy érdemén kívül emelkedjék. Idegen neki a város, távol áll lelkétől a városi élet, nem tud gyökeret verni. Csak a kényszer tarthatja ott, mely helyhez láncolja, nem engedi szabadulni. És ott él le egy életet örök sóvárgással az otthoni tájak és a föld után. Ha valami szerencsétlenség folytán ott maradt, akkor sem tud soha a városi felfogáshoz hasonlítani. Mindvégig megtartja paraszti eszét és érzelmi világát. Soha nem lesz belőle polgár, legfeljebb városban lakó, kiöltözött, földnélküli paraszt.

A leányok más alapon mennek el és más okból térnek haza. Igazán kevés hányada megy azért, hogy szülein segítsen vagy kelengyéjét kikeresse. Ez a csoport jelentéktelenségével elenyészik a többi között. A legkülönbélebb okok működnek közre abban, hogy a leányok útra kelnek és elmennek távoli városokba cselédnek. Egy negyvenholdas parajdi gazdának két szép leánya van s mindkettő Kolozsvárott szolgál. Kényszer nem hajtja, önként mennek és addig ülnek, amíg jólesik. A kényszerűség hiányából következik, hogy cselédkedésük nem tartós jellegű. Ősszel elmennek és törökbúzakapálásig haza sem jönnek. A várost is a divat jelöli ki: időszakonként mind Temesvárra, Kolozsvárra vagy Brassóba mennek; teszik ezt azért, mert már ott vannak a szállás-csinálók. Egyszerre mennek és egyszerre jönnek haza.

Magatartásukat is ez a függetlenség határozza meg. Egyik azért megy, hogy „ügyesedjék”, másik amiatt, mert a legény más leányhoz kezdett járni. Szerelem, féltékenység és bosszú ugyanúgy útra készíti, mint a csalódás és elhagyottság. Nem utolsó sorban közrejátszik a divat is. Süldő lányok azért mennek el egy télire, hogy hazatérve általános felfogás szerint is nagyleányok legyenek. Így több esélyük van a korai férjhezmenetelre. Idősebb leányok azért kelnek útra, hogy felfigyeljenek reájuk, ne váljanak megszokottá a faluban.

Kedélyesen mennek el, hiszen — jóllehet sokat kell ám dolgozni — alapjában véve a város mégis kedves velük szemben. Nem veszik észre vagy nem veszik komolyan, hogy a város, a munkaerőn túl, a kifejlő nőt is látja bennük. Osztálytudatuk hiányos, ennek következtében nem látják tisztán helyzetüket és lehetőségeiket. Becsületesek és hiszékenyek, azért szenvednek annyi keserűséget. Szabadok, függetlenek és a visszatérés útja mindig nyitva áll mögöttük. Amit tesznek, mind dacból teszik: dacolnak azzal, ami vagy aki miatt eljöttek. Kacagnak az életnek, kacérokodnak vele, csiklandozza a városi élet ezer fufangja. Hamar beletalálják magukat az új helyzetbe: pongyola, selyemharisnya,

házicipő, vasárnapesti kimenő, rövid haj, nadrágos udvarló, mind-mind csupa dacból. Hogy ő majd megmutatja a falunak. Ha korlátolt önszemléletükkel ballépést követnek el, kisírják magukat hazajönnek és sürgősen férjhezmennek.

A lassanként hagyományossá váló cselédjárás nem gazdasági fogás, habár erre is jó lehetne, hanem inkább az anyagiaktól függetlenül fellépő életszükséglet. A falusi leány úgy gondolja, hogy joga van ehhez a — kedvteléshez. Nagyobb részt élmény, kaland az, hogy elmegy szolgálni teljesen idegen városba, gyermekésszel, bolondosan. Erről az élményről semmiért sem mondana le. Némi ingere van annak, hogy elmegy úri életet nézni (és részben élni). Ez úzi, mikor testére selyem fehérneműt sít. Csak a felsőruhája; székely mellénykéje, lerakottszoknyája és vigasztalan szerelmes dala marad ugyanaz....

Bámulatos tanulékonyágával hamar polgáriassá csiszolódik. Szókincsét új fogalmakkal bővíti. Gyorsan eltanulja a városi háztartás fogásait. Természetesnek talál mindent. Soha nem kérdi: miért? Úgy van jól minden, ahogy van. Nem akar azon újíteni, módosítani, valamit a sajátjából adni, hanem az adottságok közé hibátlanul beilleszkedik. Végeredményben jól érzi magát városban, pedig jóformán semmit sem ért az irtózatos hajszából, ami szeme láttára végzetszerűen leperog. Nagy szomorújátéknál van jelen, mint tanú, népség-katonaság, de nem észlel semmit. Azt sem veszi észre, hogy a vasárnapi sétányon, pompázó népviseletben már nem úgy fest a város előtt, mint máskor. A város szívesen látja a cselédet, mint szükségsszerű lényt, amint piacra jár, bevásárlásból jön a megrakott kosárral, amint különös ízű hazai dalait dudolva, piros kendővel a fején, villogó fehér lábszáraival áll az emeleti ablakban és az üveget tisztítja. Szívesen dédelgeti a konyhában, mosásnál, munkahelyén, mikor az úr vagy úrnő leereszkedéssel közeledik feléje. De vasárnap, mikor emberi létét élvez, mikor hangot ad, mikor szórakozik és életet követel, már nemcsak idegen, de ellenfél. Rendőrt hívnak, hogy korlátozza sétájukat, rászólnak, hogy csituljon a csevegés, ne bugyogjon az életöröm. Akkor elütő emberfaját látnak benne, mely létalapot teremtett magának a társadalmi nyomortól aláásott, átkozott városokban. Gyűlölik, mert jellegzetességében ott is pompázni tud, ahol egyebet egyformára fojtott a gaz élet, a meghúnyászkodás és hazugság.

A székely cseléd lányt föltétlen megbízhatósága, ügyessége és háztartásban tanúsított hallatlan tisztasága miatt, s főleg más fajúak, kik előtt ez feltűnő, nagyon megbecsülik. Mehet az ország bármelyik városába, mert népviselete már jó bizonyítvány neki. Egyes ókirályságbeli városokban egyenesen keresik. Jobban megfizetik, mint mást. Nem szeretik, sőt ragasztéknevét soha el nem hagyják, de becsülik.

Faji és emberi védelmükről az imitt-amott működő egyesületek akarnak gondoskodni. Összegyűjtik, nyilvántartják őket. Műkedvelő előadásokat rendeznek velük, szóval — foglalkoztatják. A hiba csak ott van, hogy a nemes szándék azokat óvja, akik úgysem veszendők, azt mentik, mi kibírja a veszélyt. Akik egy-

szer elestek, akik bármi módon kétségbeejtő helyzetbe kerültek, azokról a társadalom irgalmatlanul megfélemedezik. A jótékony kezek csak ott mernek dolgozni, ahol tiszta a helyzet. Nem merik vállalni a kockázatot azok megmentésére, kiknek feje fölött egyszer-kétszer összecsapódott az élet.

Számuk nagy. 1938 tavaszán, húsvét előtt 40 leány és 18 legény volt Parajdról szolgálni. A község $\frac{1}{50}$ része cselédkenyéren él. Ez azt jelenti, hogy az egész gyermekállomány 5%-a szolgál városon. Ami még rosszabb: ez az 5% folyamatosan kicserélődik, míg idővel sorban az egész gyermekállomány megsemmisítő többsége átmegy a város rostáján.

KATONÁSKODÁS

A NÉP FIA közelebről érzi, hogy mit jelent a katonáskodás. Számtalan nótát kesereg, melyekben megénekli, hogy itt két-tétörlik az élet. Öreg szülők maradnak otthon, kik a szépen induló gazdaságot nem bírják vezetni; mire a legény két-három év mulva hazakerül, minden tartalékanyagot felélnék. Egy leány marad itthon, ki esetleg nem fogja megvárni, míg ő szabadul. Már pedig a népnél, hol az asszony felesége a férjének, a sikerült házasságtól függ a gazdaság gyarapodása, a gyermekek illő kiházásítása. Mivel csak szakadatlan munkával bírják az életet egyensúlyban tartani, végeredményben egy asszony könnyelműségén múlik egy-két emberöltő ivadékainak jó vagy balsorsa. Általában minden otthon marad, csak ő kel útra egy darab fekete kenyérral valamelyik mogorva kaszárnya felé...

Ez a mindentől való elszakadás, más vele járó körülményekkel súlyosbitva, az idegenség, a nyelv nemtudásának következményei, az eddig ismeretlen fokú korlátozottság és sok más kívánni való kedvetlenné teszi a legényt. Itthon egy évig készült reá, a sorozástól kezdve, mégis készületlenül lép a kaszárnya udvarába. A sorozáskor gyönyörű bokkrétát kap a leánytól, mely nemcsak azt jelenti, hogy katonalegény, de azt is, hogy bensőséges viszony fűzi valakihez.

Elmennek kis faládáikkal, húsz huszonöt egyszerre, ki erre, ki arra. Mikor visszakerülnek, egy-két kurucos nótával, megváltozott arccal és megváltozott nézetekkel, kissé sutának találják az egész falut; szemükben minden kissé kicsinyes és önző. Még nem hiszik el, hogy átestek rajta. De aztán dühödten fognak munkához és úgy dolgoznak, mintha minden elvesztegetett időt pótolni akarnának. Van ebben valami kicsinységérzet, valami abból, amit a tékozló fiú érzett. Teljesítményükkel akarnak feledésbe burkolni valamit, amit nem hajlandók elárulni. Csak érzik magukban, hogy kisebbek, jelentéktelenebbek, mint voltak. A fegyelem megtépászta egyénivé formált lelküket és a „csak egy ember” jelentőségre szállította le. Ők, akik versenyt kaszáltak bárkivel, megbirkóznak a hétfejű sárkánnyal, akik napokig hordják a cséplőgép alól a telt zsákokat, akik az erdön hatalmas fákat raknak szekérre, akik kiemelik

az elsülyedt taligát, akik nem bírtak eleget dolgozni, hogy erőfőlségüket levezessék, — úgy érzik, — értékcsökkentést szenvedtek: kevesebbek voltak, mint egy cigány tizedes. Ezért dühösek. Önmaguk előtt kell igazolniok, hogy nincs párjuk a munkában. Vissza kell, hogy nyerjék teljes önbizalmukat. És mikor ez sikerült, mikor ismét úgy érzik magukat és szerepüket, mint mikor elmentek, azonnal megházasodnak.

Falun mindenki így csinálja, ez a szokás, ez a törvény. Aki nem teszi, gyanuokot szolgáltat maga ellen. Ritkán esik meg, hogy a leszolgált katona ne igyekezzék minél hamarább megházasodni. Ekkor már az utolsó vezényszóval az utolsó kellemetlen emlék is kiörlődik belőle. Ismét friss lett és rugalmas, minden megpróbáltatást és szenvedést elbíró paraszt. Testileg-lelkileg kiheverte az ártalmakat, a látottak meggondolkoztató jelentését, mindent. Szókincese ismét a régire szépül. Mintha misem történt volna, csak két-három szép esztendő veszett el örökre.

PÉNZ ÉS A FALU

A FALUNAK minden anyagi természetű bajára leghatásosabb ír annak megrontója — a pénz. A pénz miatt van válságos helyzetben, a pénz okozta rettentő ziláltságát, a pénz tudna itt gyors segítséget nyújtani. Mikor sok pénz volt a faluban, az sem volt jó, most, hogy nincs, így sem jó. Mikor sok volt a pénz, akkor is csak az gyűjtött, aki ma is gyűjt; most, hogy nem kering a pénz, úgy is kell adót fizetni.

Hogy mekkora volt hajdan a pénzforgalom, az fejezi ki legjobban, hogy négy nagy erdélyi pénzüintézet létesített fiókot Parajdon. Ezek mellett pedig ugyancsak működött a 30 év óta fennálló helyi hitelszövetkezet is. Fuldoklott a falu a pénzben. Nem tudta, mit kezdeni vele. Tanácstalanul állott aránytalanul megnövekedett jövedelmével. Ha ekkor megindul a népi tőkésítés, ma senki bűjút sem mondaná. Meg is indult a gazdasági szervezkedés, már úgy látszott, hogy célirányban fog haladni a mezőgazdaság és a vele párhuzamosan kiépített pénzkereset, mikor féltékenység alapuló személyi kérdések elháríthatatlan akadályokat gördítettek a továbbiak útjába. Mindennek meg kellett állnia, ahol éppen volt. A falu pedig ránevelés hiányában ott maradt a 30%-os kamat zsákmányául. Olyan hirtelen jutott hozzá a nagy keresethez, hogy beleszédült. A tőkeképzésre kiválóan alkalmas időpont elmúlt és talán csak egy évszázad múlva tér vissza, ha az erdők újra felnőnek.

A vezetés hiányának tudható be, hogy a szövetkezeti eszme a nép tömörülési hajlama és az egyszerű ügymenetű szövetkezetek ellenére sem bírt mélyebb gyökereket verni. A századfordulón létesült ugyan a „Hanzya” hálózatán belül egy fogyasztási és értékesítő szövetkezet, dolgozott is 1927-ig, de a központ könyörtelenségén megbukott. Ma is felszámolás alatt áll. Csökönységben annyira mentek, hogy tisztességes ajánlatok ellenére sem

engedték, hogy más érdekelttség vegye át¹. Legény legyen a talpán, aki ilyen előzmények után fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akar létesíteni Parajdon.

Sokkal szerencsésebb volt az egykoru alapításu hitelszövetkezet. Korlátlanul dolgozó nagytőkés pénzügyekkel vette fel a versenyt, nehéz idöket élt át, s most, 30 évi fennállás után, minden régi elhanyagoltsága ellenére 120.000 lej alaptökevel és igazán szép betéttel rendelkezik. Falun ez nagy szó. A szövetkezeti eszme hívei borzadva látták a falu pusztulását, a nagytöke szemük látára kötött gúzsba minden haladást, de nem lehetett segíteni. Csak a szükpénzű emberek értik meg könnyen, mekkora szükség van a kistöke összehozására.

Érdekes, hogy a nagyobb birtokok bomlása során többször kínálkozó alkalom ellenére földvásárló szövetkezet soha nem alakult. Ha az eladó ragaszkodott az egy darabban való eladáshoz (vonatkozik a régi esetekre), inkább elnézték, hogy a parajdi határ egy-egy tekintélyes darabja idegenek kezére jusson. Ennek alapja a magántulajdon példátlan tiszteletében rejlik. Pedig a falu óriási károkat szenvedett emiatt. Sokszor csak évtizedek múlva tudták ellensúlyozni a nagy hibát.

Ma a kedvező körülmények hihasználásával tejszövetkezet létesítése volna idöszerű. Ez nemcsak nagyobb kedvet adna a fejös tehének minőségi kiválasztására és jótejelö fajták beszerzésére, de állandó jövedelmével lehetővé tenné a pajták korszerű rendezését. A másodtej pedig olcsóságánál fogva a dísznótartást tenné elérhetővé minden törekvö népi család számára. A tejszövetkezet hálózatába sem volna nehéz bekapcsolódni, hiszen a gyakorlati megoldást két körülmény is elősegíti: a keskeny vágányú vonat Parajdtól Vásárhelyig közlekedik, továbbá a tejszövetkezet hatalmas tehergépkocsii már Nyárádköszvényesig kijárnak.

Ugyancsak egy erős mezögazdasági termelö- és terményértékesítő szövetkezet volna kívánatos két határrész alapos kihasználására: Sásverést aránylag csekély munkával és jelentéktelen befektetéssel, szakszerű irányítás mellett, olyan kertté lehetne varázsolni, mely — Szováta szomszédságát és a falu elosztó jellegét figyelembe véve — egymaga megteremtené a jólét biztos alapjait; a Felsőrétet és tarlózékaikt takarmánynövények termesztésére kellene befogni, hogy a fajtisza állatállomány megfélelő takarmányozásban részesüljön; az Alsó Nyír tartománya nemesített búzafajok termesztésére alkalmas, sehol a környéken olyan acélos búza nem terem, mint ott.

A falu is belátta, hogy segítséget már csak önerejétöl várhat. Sem felszerelést, sem tökét nem tud szolgálatába állítani, ha nem szövetkezeti úton, a kis pénzek összegyűjtésével cselekszi. Egyelőre azonban gondolni sem lehet a határ ilyen nagy mérvű átrendezésére. Ez nem menne simán. Nem csupán az életforma cse-

¹ Azóta a „Hangyánál” nemcsak személyi cserék történtek, de a szellem is át'akult. A tények megállapítása nem akar vád lenni.

réről van szó, hanem az egész mezőgazdaság átszervezéséről, eddigi rendszerek gyökeres leváltásáról. Az ilyen átrendezés pedig jobban megrázkodtatná a paraszttársadalom eresztékeit, semhogy a lélektani pillanatot felhasználó külső nyomásnak áldozatok nélkül is ellen tudjon állni.

* * *

BESZÉLŐ SZÁMOK vetültek fel az ingatlanokra felvett kölcsönök törvény általi leszállítása és rendezése során. Nappal világosabban kitűnt hogy ez a jól üzletelő falu, miközben szentéletű volt, talpiát faragott, méterfát vágott, téglát égetett, sört gyártott, követ robbantott, bányán dolgozott, vásárokbba járt és szakadatlanul fuvarozott, fulladt bele az adóságokba. Az látszik érthetetlennek, hogy éppen a legjobban kereső családok adósodtak be. Nagyszerűen kerestek, két ló után napi 600 lejt lehetett kapni; de parlagon hagyták földjeiket, a piacról éltek; ahogy jött a pénz, úgy ki is adták s ha szerencsétlenség, baleset érte vagy befektetést kellett végezni, kölcsönt vettek fel. Fizették a szédítő kamatokat és hallatlan módon költekeztek. Hanem egyszer az üzlet váratlanul megszűnt és a tegnapi jól keresők ott állottak hatalmas adóságaikkal a hátuk mögött, megnövekedett igényekkel, parlagon heverő földjeikkel és elkényelmesedve. Éppen végszóra jött a törvény. 500 parajdi birtokos vette igénybe kedvezményeit és az egyezés útján nyomban kifizetett adóságokon kívül a konverziós adóságok összege ma is meghaladja az ötmilliót.

Ez mind azért van, mert egykor a falu jól keresett. Van olyan gazda, kinek tartozásaira nem vonatkozik. Két lóval járt annak idején, házbéres házban lakott, kitűnően öltözködött, minden mulatságon családostól résztvett. Elkeseredésében eladta a lovakat, tenyeres munkára ment; azóta minden adósságát kilizette és ráadásul csinos kis házat épített magának. Az üzletelés tehát ilyen formában csak nagyobb forgalmat jelentett a falunak, de hasznot nem. Ma a nép alig tudja előteremtteni készpénzszükségletét; mindig fejtörést okoz az adórészlet, ruházkodás, épületjavítás, felszerelés, általában minden csekély kiadás, mégis az élet kiegyensúlyozottabb; kisebb ingadozásnak van kitéve, mint a nagy jövedelem és nagy kiadások idején. Akik akkor nem juthattak nagy keresethez, nem érzik, hogy most pénzszúke van. A hajdan jól üzletelők most kezdték feltörni parlagaikat.

OSZTÁLYHARC KICSIBEN

A TÁRSADALOM RÉTEGEZŐDÉSE kikerülhetetlenné teszi a surlódást. Amíg kérésre, sőt követelésre adnak meg valamit, vagy még így sem, az egyes rétegek rá vannak utalva, hogy kérjenek. Többrétegű társadalomban a surlódás egyszerre több felületen történik, hol csak nagyobb figyelmet kíván és ereje mindig megosztott. Falun, de csak két réteg van, a harc mindig erős, személyre menő és elfajult.

Az alsó, többnyire egyfajta réteg állandóan védekezik a ránehezedő, sokfajta elemből álló ellen. A felső réteg is több szint magasságot mutat, több érdeket képvisel, de lefelé egységes arcvonalat alkot. Tökéletesen egyetértenek abban, hogy ürt kell tartani a két nagy csoport között. Külön-külön azonban minden érdekcsoport megőrzi eredeti álláspontját.

A legkilátástalanabb harc a magyar falu és az idegen előljáróság között dül, melynek osztállysurlódásra valló színezete mellett más jellege is van. Az előljáróság nem ismeri a nép szokásait: nem tud vele bánni. A falu pedig féltve óvja gazdasági érdekeit. A mezőgazdaság, falurendezés, közbirtokosság neki létkérdései közé tartozik, azt pedig nem engedi harc nélkül bántani. A lelki közösség hiánya minden eljárásban kitűnik. A nép, mely nem kap jó szót, maga sem nyitja szép beszédre ajkát. Csak növeli az ellentétet, hogy a nép az előljáróságnak tudja be a legborzasztóbb adót, a közmunkát. Mindig akad valami: községi építkezés, útjavítás, kőhordás, csemekültetés, stb. S mindez a legszorgosabb munka idején. Köz munkával görög keleti templomot építettek, köz munkával megyei utat köveznek.

Már csak a kirobbanás veszélytelenségéből kifolyólag is sokkal nyiltabb a harc a középosztállyal. Átlag minden úriembert lebecsülnek, de aki kívülről látható munkát nem végez, azt a legjobban. Soha nem tudták az urakat osztálynak tekinteni. Személyenként gyűlölik őket, vagy közömbösek. A legkisebb érdekellentét elég ahhoz, hogy szemükbe megmondják véleményüket. Nem tudják megbocsátani, hogy a falusi középosztály látszatra kezd összefogni a többségi hivatalnokosztállyal a falu feje fölött. Az összeházasodást ellenük is irányuló szövetkezésnek tartják. Kerülik az urakat és még tanácsot sem fogadnak el tőlük. Föltétlenül süllyedésnek tartják, ha valamelyik parasztivadék nadrágot húz és ott akar közöttük megélni; ha városba megy, az más, ott az urak helye. Nem ismernek közösséget falu és város között. Két külön világ. De ahogy a paraszt csak szolgálni megy városba, arra vágyik, hogy falun viszont ő legyen előnyben. Előítélettel fogad minden máshonnan jövő kezdeményezést s erre történelmileg van is oka. Ma csak legyint, ha arról hall, hogy felelősséget várunk a falusi értelmiségtől és szolgálatot az egész középosztálytól.

A harc nem határolódik be itt, de a többi vonalon veszít osztályjellegéből. A mezőgazdasági élet keretein belül történő surlódásokból hiányzik az egyöntetűség, az azonos minta. Nálunk nemcsak a nagygazdák, kisérték, cselédek, zsellérek és vándormunkások között fennálló szokványos harc lobog, de ehhez hozzájárul még az ősi telepések és utóbb beköltözött nemzetségek közötti, ma már tompult versengés is.

Nincs a faluban olyan gazda, ki állandóan foglalkoztathatna mezőgazdasági munkásokat. Némelyek cigány zselléreket tartanak és ezzel is leszorítják a népi napszámot. De a parajdi szegényember nem vár efélét; nincs itt olyan hagyomány, mely azt tartaná, hogy a szegénynek munkát kell adni. Kinek fogytán van a kenyere, karjára akasztja a fejszét és elindul erdőmunkát keresni.

A kereset megfogyatkozása miatt, ma alig tartanak szolgát. Sok helyen csak addig kell, míg a legény leszolgálja a katonaságot. Újévtől újévig fogadják; bére egy rend ruha, egy pár csizma, szaggató lábbeli és valami kis összeg. Ennek ellenében testi erejét jól értékesítik.

* * *

A KÖZSÉG ipari multja érdekes. Gyufagyára volt, mit alig 40 éve vittek Kolozsvárra. Itt volt a régi Magyarország legnagyobb ilyen vállalata. Termelési rendszere és teljesítménye az akkori viszonyokhoz mértén nyugati színvonalon állott. Ma az ország gyufaegység-árságának szilárd alapja. Átlag 300 munkása volt. Rakottpadló-gyár dolgozott 50—60 munkással. Ezenkívül porcellángyár, sörle-húzó, szeszgyár és ecetgyár gondoskodott a népflősleg foglalkoztatásról. A parajdi gyár porcellánedényeit Csernoviczig is elvitték.

A jól induló ipartelepek és vállalatok jobb helyet kerestek, a gyengébbek csődöt mondtak. Ma sokkal kevesebb ipari munkás dolgozik. A téglá- és cserépgyár májustól szeptemberig van üzemben és átlag 60 munkásra van szüksége; különösen leánykákat vesz fel, fiúkat és asszonyokat alkalmaz. A négy fűrésztelep nem dolgozik állandóan. Talán a szerelés alatt álló kerámiai üzem hoz majd némi változást. Az öt malmot és a két gyapjufésülőt a tulajdonos és családja kezeli. Az emberek foglalkoztatása szempontjából nem jelent többet sem a villanytelep, sem az épületanyag-lerakatok.

Ha ehhez még hozzászámítjuk, hogy a mai vállalatok és erdőmunkák meg sem közelítik a régiékek méreteit, tisztán áll előttünk a nagy felszabadult munkástömeg helyzete. Akinek csak valami ingatlana volt, igyekezett visszatérni a földhöz, a többi szét-szóródott.

* * *

A NAGYIPARBAN és ipari vállalatoknál történt hanyatlás a kisipart sem kímélte, mert az okok azonosak. A kereset megszűnésével beállt általános pangás a falu közösségi életének minden megnyilvánulására bénítólag hatott. A hajdan virágzó kisipari ágak, főleg azok, melyek széles népi rétegekre támaszkodtak, gyors pusztulásnak indultak. Ilyen senyvedő ág lett a cipészlet és a csizmakészítés. Legelőbb ezek érezték meg a pénzhiányt. A megrendelésre készült igényes lábbelik helyét olcsó vásári tömegáru foglalta el. Négy-öt segéddel dolgozó műhelyekben ma csak a mester kalapál. Hasonló sors érte a kovácsokat. A nagy fuvarozás idején szakadatlanul dolgoztak: lánc, kerékhúzás, tengelyvasak; a patkót százával csinálták előre. A falusi asztalosipar is haldoklik. Új butort nem csináltatnak; csak ablakkeretekre és koporsóra van szükség. Esetleg javításokat, átfestéseket végeznek. A férjhezmenő leány butorszükségletét idegenben szerzik be, készen. Inkább át-alkaftatják, átfestetik, csak kedvükre való legyen és jutányos áron megkapják. A kevésbbé népes iparágak is sinylődnek. Már nem feltűnő, ha egy műhely bezárul és a mester eltűnik; megszokott dolog, sok esetben így történik.

Az anyagi megpróbáltatás még lelki válsággal is súlyosbodott. A kedvező viszonyok idején a kiadott munka volt az iparosok versenytere, ott akarták egymást felülmúlni. Ma a ruházkozásban indult örült verseny, elsősorban a nők között; jól esik a kis hazugság; hadd lássák mások, hogy ők még bírják! A fölény kimutatása a ruházat által, természetesen, nem találja meg mindenkor a maga leghelyesebb módját és idejét. Inkább a sallang és értéktelen cícoma túltengése észlelhető, mint a tényleges értékkel való verseny és az egyszerűségekre való törekvés. Csupa erőlködés, külszín az egész.

Az összezsugorodott lehetőségek más irányban is éreztetik kellemetlen hatásukat. Az ipari munkaadó és alkalmazott között folyton feszült a helyzet. Érzik, hogy itt valami nincs jól és idegesek. Türelmetlenek egymás iránt. Természetesen, megnyugtatósról szó sem lehet hiszen a játék mindkettőnek a bőrére megy.

* * *

KOMOLY KITELEPÜLÉS még nem történt ugyan, de a faluból való kirajzás már megkezdődött. Eddig két gátló körülmény akadályozta meg a tanyarendszer indulását: a parajdi határ emberek tönkretétele nélkül nem tagosítható, továbbá, hogy csak viszonylagos népfőlöslég van, mely pillanatnyilag nem kap kenyeret. A kirajzás még nem létkérdés, nem kényszerből indult meg, csak bátorlalan kísérletezés: mozgás a legkisebb nyomás irányában.

Ha majd tanyarendszer lesz kialakulóban, az osztályharc is más színezetet ölt: az elnyomottak visszahúzódása fegyverszünetre kötelezi a felső réteget is. A mai egyenlőtlen harc új fordulatot vesz, egyforma eséllyel állnak majd fel a felek és lehet, hogy eszükbe jut majd Menenius Agrippa meséje.

EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEK

is kínálkoznak. Minden ellentét dacára még ma is vannak olyan kérdések, melyek alkalmasak, hogy a falusi magyar értelmiséget a népi rétegekkel közös nevezőre hozzák. Nálunk létesült az első békebiróság a szesz és bicska pusztításai ellen. Itt már vannak nyitott szemű emberek, akik látják, hogy a székely élet szakadatlanul egyszerűsödik és szintelenedik tartalom és forma tekintetében egyaránt. Hírdetik, hogy a falunak egyetlen szerves életközösséggé kell átalakulnia. Szabjon mindent saját termelési lehetőségeihez, a termelést pedig igényeihez és értékesítési alkalmaihoz: egyensúlyozza ki önmagát. Vannak már értelmiségiek, kiknek fáj hogy nincs népkönyvtár, olvasókör; szenvednek, mikor a legények bicskát emelnek egymás ellen és vért ontanak, drága magyar vért....

* * *

MAGA A NÉP nem tudja, hogy hol a baj. Panaszkodik, kesereg magában, de nem tudná megmondani, hol kellene kezdeni az orvoslást. (Annyiszor és annyira megcsalták, hogy ma már nincs bizalma kívülről jövő tervek sikerében. Soha nem vallja magáénak, amit sugallnak vagy rátukmálnak. Fél tőle. Azt gondolja, hogy csak furfang és csalafintaság az egész). Jellemző, hogy az utolsó szabadelvű kormány képviseleti választásainál a megyefőnök felszólította a népet: mondja el minden sérelmét, mert orvoslást eszközöl ki reájuk. A jelenlevők egyhangulag azt kiáltották, hogy engedjék meg a sósvíz szabad hordását háztartási célokra. Nem a bánya üzembe helyezését kérték, nem a felekezeti iskola visszaállítását, még csak nem is magyar tagozatot, nem az adóterhek csökkentését, nem a csendőrruralom korlátozását, nem a közbirtokossági önkormányzat független gyakorlását, nem az erdei vágterek évenkénti kijelölését, nem a legeltetés közjogi tisztázását, nem a földvásárlás megkönnyítését, nem utak és hidak építését, nem folyószabályozást, nem piacot a mezőgazdasági terményeknek, nem állatkivitel, nem olcsóságot, pénzbőséget, segílyt és nyugalmat, csak sósvizet. Még csak nem is sót, amire a községnek történelmi joga volt. Ez azonban annyira csekély kérés, hogy nem teljesült.

A gazdasági élet útvesztőiben megrekedt falu sokáig várt útmutatásra. Nem volt türelmetlen. Érezte, hogy el fog érkezni a higgadság ideje, mikor egyenként sor kerül a bajok megoldására. Közben keserű kifakadásokkal illette önmagát. Ostorozta magát, hadd szokják. Ha nincs elég találékonysága a bajok megoldására, — vélte, — legyen ereje azok elviselésére.

Ilyen önmarcangolásban fogant az alábbi gúnydal is, melyben a derék siklódiak csufolódva mutattak reá a parajdiak egy s más nagy bajára:

*„Nemes Udvarhelyszék híres tartománya,
Parajd es ott fekszik a havas ajába;
láccik es, Parajdnak mekkora a fele,
gyárral, sóbányával es ékes a neve
s még a parajdiak ágának es vele,
pedig minden ucca jövevényyel tele:
teli a piac-szer örménnyel, cigánnyal,
szásszal, zsidóval s több hitván nadrágossal;
Parajdon laknak még csehek, rácok, tótok,
ugyan Ázsiából származott lakosok,
még magok se tuggyák a származásokat.
Már az ősi lakók ki es vadnak irtva,
körül a széjjeekre ki vadnak szoritva,
már nem es eresztik a jobbik birtokba.
S még azt beszélük, hogy immán nemsokára
ki ké kötözni a Rapsóné várára,
ha ott e nem férnek, fé Kerbehágóra,
pedig bajos menni ojan nagy hágóra...”*

INCZE LAJOS